

Ο Σεπτέμβρης

Όταν θέλουμε να αναφερθούμε στα βασικά χαρακτηριστικά ενός μήνα του χρόνου, μπορούμε ν' αναφέρουμε τα εξής:

Βασικά χαρακτηριστικά ενός μήνα

Το όνομα του μήνα	π.χ. Σεπτέμβριος, Δεκέμβριος, Απρίλιος, Ιούνιος, Αύγουστος κ.ά.
Σε ποια εποχή ανήκει	π.χ. Καλοκαίρι: Ιούνιος, Ιούλιος, Αύγουστος Φθινόπωρο: Σεπτέμβριος, Οκτώβριος, Νοέμβριος Χειμώνας: Δεκέμβριος, Ιανουάριος, Φεβρουάριος Ανοιξη: Μάρτιος, Απρίλιος, Μάιος
Ποιες αλλαγές συμβαίνουν στον καιρό	π.χ. αύξηση ή πτώση της θερμοκρασίας, βροχές, χιόνι, χαλάζι, καύσωνας, δυνατοί άνεμοι, ηλιοφάνεια, συννεφιά, κρύο, ζέστη κ.ά.
Ποιες αλλαγές συμβαίνουν στη φύση	π.χ. κιτρινίζουν και πέφτουν τα φύλλα των δέντρων, ανθίζουν τα λουλούδια, πρασινίζει το χορτάρι, τα δέντρα βγάζουν φύλλα, φουρτούνιασμένη ή ήρεμη θάλασσα
Τι κάνουν οι άνθρωποι (π.χ. ασχολίες, συνήθειες)	π.χ. ανοίγουν τα σχολεία, σταματούν τα σχολεία λόγω χριστουγεννιάτικων διακοπών, τέλος σχολικής χρονιάς, καλοκαιρινές διακοπές, οικιακές εργασίες (π.χ. στρώσιμο χαλιών), στολισμός χριστουγεννιάτικου δέντρου κ.ά.
Ποιες γιορτές ή επετείους έχει ο μήνας	π.χ. Οκτώβριος: επέτειος του ΟΧΙ (28η Οκτωβρίου) Δεκέμβριος: Χριστούγεννα (25η Δεκεμβρίου) Μάρτιος: Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, Επανάσταση του 1821 Αύγουστος: Κοίμηση της Θεοτόκου (15η Αυγούστου) κ.ά.

Ενότητα 1

Ποιες γεωργικές εργασίες γίνονται	π.χ. Ιούλιος (ή Αλωνάρης): περίοδος αλωνίσματος των δημητριακών Ιούνιος (ή Θεριστής): μήνας κατά τον οποίο γίνεται ο θερισμός Σεπτέμβριος (ή Τρυγητής): μήνας κατά τον οποίο γίνεται ο τρύγος (συγκομιδή) των σταφυλιών κ.ά. Νοέμβριος: σπορά και μάζεμα των ελιών
Ποιες σκέψεις ή συναισθήματα μου προκαλεί ο μήνας	π.χ. χαρά, ευτυχία, ικανοποίηση, ενθουσιασμός, ξενοιασιά, πρεμία, ανεμελιά, χαλάρωση, λύπη, στενοχώρια, απογοήτευση, μελαγχολία, νοσταλγία

Αναπτυγμένη έκθεση

Ο Αύγουστος

Ο Αύγουστος είναι ο όγδοος μήνας του έτους και ο τρίτος και τελευταίος μήνας του καλοκαιριού – οι άλλοι δύο είναι ο Ιούνιος και ο Ιούλιος.

Για όλους ο Αύγουστος είναι ο μήνας της ξεκούρασης και της ξενοιασιάς. Συνήθως τότε οι μεγάλοι –τουλάχιστον οι περισσότεροι– παίρνουν την καλοκαιρινή τους άδεια από τη δουλειά τους, ενώ τα παιδιά χαίρονται το παιχνίδι και την ανεμελιά των διακοπών. Ο καιρός είναι ζεστός και η θερμοκρασία υψηλή, ενώ έχουν αρχίσει ήδη τα μελτέμια (άνεμοι που φυσούν αυτή την περίοδο). Όσοι βρίσκονται σε παραθαλάσσια μέρη χαίρονται τις βουτιές και τα παιχνίδια στα ζεστά και καταγάλανα νερά απολαμβάνοντας μοναδικές στιγμές αλλά και την αφθονία και ποικιλία των φρούτων. Αρωματικά ροδάκινα, εύγευστα βερίκοκα, δροσερά καρπούζια, μυρωδάτα πεπόνια, πεντάγλυκα σύκα και σταφύλια ικανοποιούν όλα τα γούστα και τις διαθέσεις.

Μια ξεχωριστή μέρα του μήνα είναι ο Δεκαπενταύγουστος, καθώς σε ολόκληρη τη χώρα οι κάτοικοι τιμούν τη γιορτή της Κοίμησης της Θεοτόκου. Η περιφορά της εικόνας της Παναγίας, οι εορτασμοί και τα πανηγύρια εκείνης της ημέρας δίνουν ένα διαφορετικό νόημα κι ένα ιδιαίτερο χρώμα στις καλοκαιρινές διακοπές.

Δυστυχώς όμως οι αυγουστιάτικες μέρες τελειώνουν γρήγορα. Το τέλος του Αυγούστου σημαίνει το τέλος του καλοκαιριού και το τέλος των διακοπών. Όλοι πρέπει σιγά σιγά να επιστρέψουν στις δουλειές τους και τα παιδιά να προετοιμαστούν για την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς. Του χρόνου πάλι!

Αναπτυγμένη έκθεση

Ο Δεκέμβρης

Ο Δεκέμβριος είναι ο πρώτος μήνας του χειμώνα (μαζί με τον Ιανουάριο και το Φεβρουάριο) αλλά ο τελευταίος μήνας του έτους. Η φύση έχει αλλάξει όψη κι αυτό φαίνεται παντού.

Το κρύο και οι χαμηλές θερμοκρασίες έχουν κάνει ήδη αισθητή την παρουσία τους. Τις περισσότερες μέρες ο ουρανός καλύπτεται από βαριά μαύρα σύννεφα που κρύβουν τον ήλιο και προκαλούν δυνατές βροχές που συχνά συνοδεύονται από σφοδρούς ανέμους, αστραπές και κεραυνούς. Η αγριεμένη θάλασσα σηκώνει τεράστια απειλητικά κύματα που αναγκάζουν τα πλοία να παραμένουν δεμένα στα λιμάνια. Τα πουλιά φεύγουν για άλλες χώρες με θερμό κλίμα για να προφυλαχθούν από το κρύο, αφού και τα δέντρα είναι γυμνά από φύλλα. Επειδή το χειμώνα νυχτώνει νωρίς και σε συνδυασμό με το κρύο, οι άνθρωποι δεν κυκλοφορούν στους δρόμους όπως το καλοκαίρι. Βιάζονται να γυρίσουν στη ζεστασιά του σπιτιού τους.

Στο μυαλό των παιδιών ο Δεκέμβρης είναι συνδεδεμένος με τη γιορτή των Χριστουγέννων και με την τελευταία μέρα του χρόνου, την παραμονή της Πρωτοχρονιάς. Από τις αρχές του μήνα αρκετά σπίτια και πολυκαταστήματα είναι στολισμένα, ενώ τα παιδιά, εκτός από τις διακοπές, σκέφτονται τα δώρα που θα λάβουν από τους δικούς τους και το πώς θα περάσουν τον ελεύθερο χρόνο τους μακριά από το σχολείο. Οι γυναίκες φτιάχνουν παραδοσιακά γλυκά, όπως δίπλες, μελομακάρονα και κουραμπιέδες, και προετοιμάζονται για το βράδυ της παραμονής της Πρωτοχρονιάς, κατά το οποίο συγκεντρώνεται όλο το σόι (θείοι, θείες, ξαδέρφια, παππούδες κ.ά.) για να γιορτάσουν μαζί τον ερχομό του νέου έτους.

Γι' αυτό ο Δεκέμβρης είναι ένας μήνας πολύ αγαπητός σε μικρούς και μεγάλους!

Για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Λέξεις	Παράγωγα – Ομόρριζα
βροχή	βρέχω, βρόχινος, βροχερός, βροχόνερο, βροχόπτωση, βροχόμετρο, πρωτοβρόχι, αδιάβροχος, περιβρέχω, καταβρέχω, σιγοβρέχω
γιορτή	γιορτινός, γιορτάζω, γιορτάσι, γιορταστικός, εορτάζω, εορταστικός, εορτασμός, εορτολόγιο
γλυκό	γλυκός, γλυκίζω, γλύκα, γλύκισμα, γλυκάδι, γλυκύτητα, γλυκαντικός, γλυκομιλώ, γλυκομίλητος, γλυκοαίματος, γλυκανάλατος, γλυκόπικρος, γλυκοκοιτάζω
ζεστός	ζεσταίνω, ζέστη, ζεστασιά, ζέσταμα
θάλασσα	θαλασσώνω, θαλασσινός, θαλασσίς, θαλάσσιος, υποθαλάσσιος, παραθαλάσσιος, θαλασσοδέρνομαι, θαλασσοπόρος, θαλασσόλυκος, θαλασσοταραχή, λαοθάλασσα, λιμνοθάλασσα, θαλασσοπούλι, ακροθαλασσιά
θερμός	θερμαίνω, θερμότητα, θέρμη, θερμάστρα, θερμαστής, ένθερμος, ολόθερμος, ποικιλόθερμος, υποθερμία, θερμοστάτης, θερμοφόρα, θερμοσίφωνα, θερμοκήπιο, θερμοκρασία, θερμόαιμος, θέρμανση, θερμόμετρο
καλοκαίρι	καλοκαιρινός, καλοκαιριάτικος, καλοκαιρία, καλοκαιριάζω, καλοκαίριασμα, κατακαλόκαιρο, μεσοκαλόκαιρο
μυρωδιά	μυρωδικός, μυρωδάτος, μύρο, μυρίζω, μυριστικός, ξεμυρίζω, αμύριστος

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Λέξεις	Σημασία	Συνώνυμα	Αντίθετα
αγαπητός	αυτός που αγαπιέται από τους άλλους, που είναι άξιος να τον αγαπούν	αξιαγάπητος, αγαπημένος, λατρευτός, προσφιλής	μισοπτός, αντιπαθητικός
δροσερός	αυτός που έχει δροσιά, που είναι υγρός από δροσιά, (μτφ.) ευχάριστος, νεανικός	δροσάτος, δροσιστικός, νοτισμένος, απαλός, μαλακός, τρυφερός	ζεστός, χλιαρός, καυτός, ζεματιστός
εύγευστος	αυτός που έχει ευχάριστη γεύση	γευστικός, νόστιμος	άγευστος, άνοστος, ανούσιος
καλοκαίρι	μία από τις τέσσερις εποχές του έτους, ο καλός καιρός	θέρος, καλοκαιρία	κακοκαιρία, χειμώνας, χειμωνιά
κρύο	η χαμηλή θερμοκρασία	παγωνιά, ψύχος, ψύχρα, κακοκαιρία, χειμωνιά	ζέστη, ζεστασιά, καύσωνας, κάψα, λάβρα
ξεκουράζομαι	απαλλάσσομαι από την κόυραση	αναπαύομαι, ξαποσταίνω, ανακουφίζομαι, χαλαρώνω	κουράζομαι, μοχθώ, καταπονούμαι, εξαντλούμαι, αποκάμνω
ξενοιάζω	απαλλάσσομαι από φροντίδες, γλιτώνω από έννοιες και μέριμνες, παύω να έχω ανησυχία για κάτι	ηρεμώ, ησυχάζω, ανακουφίζομαι	νοιιάζομαι, φροντίζω, μεριμνώ
πρώτος	αυτός που σε μια σειρά έχει τον αριθμό ένα, αυτός που προηγείται από όλους τους άλλους σε κάτι	αρχικός, πρωταρχικός	τελευταίος, έσχατος, ύστατος
τελειώνω	φέρνω κάτι σε τέλος, φτάνω στο τέλος, εξαντλούμαι, (μτφ.) πεθαίνω, χάνομαι	περατώνω, ολοκληρώνω, σβήνω, σώνω, εξαντλώ, λήγω	αρχίζω, ξεκινώ, γεννιέμαι

Κριτήριο Αξιολόγησης*

1. Να συμπληρώσεις τα κενά της άσκησης.

Λέξεις	Συνώνυμα	Αντίθετα
καλοκαίρι	θέρος	
δροσερός		ζεστός
.....	αναπαύομαι	κουράζομαι
πρώτος	αρχικός	
αγαπητός		μισπτός
.....	ολοκληρώνω	αρχίζω
ξενοιάζω	ηρεμώ	
κρύο		ζέστη
.....	γευστικός	άγευστος
καταπονούνται	μοχθώ	

2. Να γράψεις στο τετράδιό σου ένα κείμενο για:

- την αγαπημένη σου εποχή
- το μήνα που σου αρέσει περισσότερο
- την άνοιξη και τις ομορφιές της
- τον ερχομό του φθινοπώρου κ.ά.

* Οι απαντήσεις των Κριτηρίων Αξιολόγησης βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

Αναμνήσεις του καλοκαιριού

Όταν θέλουμε **να διηγηθούμε ένα γεγονός που ζήσαμε**, αναφέρουμε αναλυτικά και με χρονική σειρά, ώστε η διήγηση να έχει αρχή, μέση και τέλος, τα εξής στοιχεία:

Βασικά στοιχεία διήγησης ενός γεγονότος

Ποιο είναι το γεγονός	π.χ. μια θαλασσινή περιπέτεια, μια καλοκαιρινή καταιγίδα, ένα ατύχημα στο σπίτι (στο δρόμο, στο σχολείο), ένας καβγάς στην πολυκατοικία, μια πυρκαγιά στο δάσος, μια κατολίσθηση κ.ά.
Πότε και πού συνέβησαν αυτά που διηγούμαι	πότε π.χ. πριν από λίγες ημέρες ή μήνες, το περασμένο καλοκαίρι, πριν από αρκετά χρόνια, ένα χειμωνιάτικο Σαββατοκύριακο, τα ξημερώματα κ.ά. πού π.χ. στο σπίτι, στο σχολείο, στο δρόμο, στη θάλασσα, στο χωριό, στη δουλειά, στην εξοχή (δάσος), στην κατασκήνωση, στο νησί κ.α.
Ποια πρόσωπα εμφανίζονται στην ιστορία	π.χ. οι μαθητές και οι δάσκαλοι του σχολείου, οι ένοικοι της πολυκατοικίας, οι κάτοικοι του χωριού, οι παραθεριστές, όσοι μένουν στην κατασκήνωση, οι επιβάτες ενός πλοίου, οι πυροσβέστες, οι αστυνομικοί κ.ά.
Τι ακριβώς έγινε και πώς	Αναφέρουμε τα γεγονότα όπως ακριβώς έγιναν, με χρονική σειρά. π.χ. πώς ξεκίνησε το γεγονός (αρχή) πώς συνεχίστηκε το γεγονός (μέση – εξέλιξη) πώς τελείωσε το γεγονός (τέλος)
Γιατί έγινε (ποια ήταν η αιτία)	π.χ. κακές καιρικές συνθήκες (έντονη βροχόπτωση, ισχυροί άνεμοι, χαλάζι, κεραυνοί), μια μηχανολογική βλάβη, μια απροσεξία, ένα ανθρώπινο λάθος κ.ά.

Ποιες σκέψεις και συναισθήματα προκαλεί το γεγονός	π.χ. χαρά, ενθουσιασμός, ικανοποίηση, συμπάθεια, νοσταλγία, συγκίνηση, ευαισθησία, προβληματισμός, μελαγχολία, θλίψη, στενοχώρια, απογοήτευση, ανησυχία, αγωνία, ανασφάλεια, πόνος (ψυχικός και σωματικός), μοναξιά, απόγνωση κ.ά.
--	--

Γλωσσικά στοιχεία διήγησης ενός γεγονότος

Όταν διηγούμαστε ένα γεγονός που ζήσαμε, χρησιμοποιούμε:

ρήματα σε χρόνο παρατατικό	π.χ. Τα απογεύματα παίρναμε τα ποδήλατα και πηγαίναμε βόλτες ως την άκρη του χωριού. Κάθε μέρα κολυμπούσαμε στα καθαρά νερά της θάλασσας. Το σπίτι του παππού βρισκόταν στο κέντρο του χωριού.
ρήματα σε χρόνο αόριστο	π.χ. Ξαφνικά φύσηξε δυνατός αέρας και σηκώθηκαν τεράστια κύματα. Οι παραλίες άδειασαν και οι παραθεριστές επέστρεψαν στα σπίτια τους. Αφού περάσαμε το νησί της Σικελίας, το πλοίο χάραξε πορεία για το λιμάνι του Αλγερίου.
χρονικά επιρρήματα	Απαντούν στην ερώτηση: πότε; π.χ. ύστερα, μετά, έπειτα, τελικά, αρχικά, χθες, αύριο, σήμερα, τότε, τώρα, πριν, κάποτε, άλλοτε, συχνά, σπάνια, συνήθως κ.ά.
χρονικές προτάσεις	Οι προτάσεις που φανερώνουν χρόνο και ξεκινούν με τις λέξεις: όταν, μόλις, αφού, ενώ, καθώς, πριν, προτού, την ώρα που, τη στιγμή που... κ.ά. π.χ. Μόλις έφτασα στην κατασκήνωση , είδα έναν τεράστιο χώρο και πάρα πολλά παιδιά. Οι μεγάλοι συζητούσαν ενώ τα παιδιά έπαιζαν στην παραλία .
φράσεις που φανερώνουν χρόνο	π.χ. στην αρχή, στη συνέχεια, στο τέλος, του χρόνου, ύστερα από λίγο, κατά τη διάρκεια, ένα απόγευμα, το βράδυ, όλη τη νύχτα, μια μέρα, το πρωί, την Κυριακή κ.ά.

Προς τους γονείς: Για τα γλωσσικά στοιχεία που χρησιμοποιούμε όταν διηγούμαστε ένα γεγονός που ζήσαμε (π.χ. χρονικές προτάσεις, χρονικά επιρρήματα, ρήματα σε χρόνο παρατατικό και αόριστο) προτρέψτε τα παιδιά να ανατρέξουν στο βιβλίο «Γραμματική και Συντακτικό Δ' Δημοτικού», Ν. Σάκκου, εκδ. Σαββάλας.

Αναπτυγμένη έκθεση

Μια θαλασσινή περιπέτεια

Πότε και πού
συνέβησαν αυτά
που διηγούμαι –
Τα πρόσωπα

Ήταν ένα καυτό αυγουσιάτικο πρωινό. Καθόμουν με τον ξάδερφό μου στο μπαλκόνι του σπιτιού του και βλέπαμε την παραλία που ήταν γεμάτη από κόσμο. Οι θείοι μου με φιλοξενούσαν στο σπίτι τους για λίγες μέρες, καθώς οι γονείς μου ήταν στην Αθήνα λόγω δουλειάς.

Γιατί έγινε

Ενώ ετοιμαζόμασταν να πάμε για μπάνιο, ο ξάδερφός μου είχε την ιδέα να πάρουμε τη βάρκα του πατέρα του και να πάμε να κολυμπήσουμε στο απέναντι νησάκι. Στην αρχή ήμουν διστακτικός, αλλά, επειδή μου αρέσουν οι περιπέτειες, συμφώνησα.

Τι έγινε στην
αρχή

Κατεβήκαμε στην παραλία χωρίς να πούμε τίποτα σε κανέναν, λύσαμε τη βάρκα και αρχίσαμε να τραβάμε κουπί. Όσο ανοιγόμασταν στη θάλασσα, τόσο περισσότερο ενθουσιαζόμασταν. Βουτούσαμε τα χέρια μας στο νερό και πιτσιλούσαμε ο ένας τον άλλο. Περνούσαμε πολύ ωραία! Χωρίς να το καταλάβουμε ο καιρός άρχισε να χαλάει. Ξαφνικά φύσηξε ένα δυνατό αεράκι που ταρακούνησε τη βάρκα μας και μας ανησύχησε λιγάκι. Όσο όμως ο αέρας συνεχιζόταν και άρχισαν να υψώνονται κύματα, η ανησυχία μας έγινε αγωνία και φόβος.

Τι έγινε μετά

Σηκωθήκαμε όρθιοι, κουνούσαμε τα χέρια μας και φωνάζαμε για βοήθεια. Όμως ήμασταν τόσο μακριά, που δε μας άκουγε κανείς. Βρισκόμασταν στη μέση της θάλασσας χωρίς να μπορούμε να κάνουμε τίποτα και ο αέρας ολοένα και δυνάμωνε. Εγώ ήμουν έτοιμος να βάλω τα κλάματα, όταν στο βάθος διακρίναμε ένα σκάφος, που πλησίαζε προς το μέρος μας.

Τι έγινε στο
τέλος

Επιτέλους, κάποιος μας είδε και ερχόταν να μας σώσει. Μέσα στο σκάφος ήταν δύο λιμενικοί και ο θείος μου, που φαινόταν πολύ θυμωμένος. Οι λιμενικοί έδεσαν τη βάρκα στο σκάφος και μας τράβηξαν στη στεριά. Τέλος καλό, όλα καλά! Ο θείος μου τους ευχαρίστησε και ύστερα με ύφος ήρεμο αλλά αρκετά σοβαρό μάς εξήγησε πόσο επικίνδυνο ήταν αυτό που κάναμε.

Ποιες σκέψεις
και ποια συναι-
σθήματα μας
προκάλεσε το
γεγονός

Η αλήθεια είναι πως φερθήκαμε πολύ επιπόλαιοι και απερίσκεπτα. Εάν ο θείος μου δε μας έβλεπε με τα κιάλια, σίγουρα θα κινδυνεύαμε πολύ. Αφού ζητήσαμε συγγνώμη, υποσχεθήκαμε πως στο μέλλον θα είμαστε πιο προσεκτικοί και πως θα ζητάμε πάντα την άδεια των μεγαλύτερων για ό,τι κι αν κάνουμε.

Αναπτυγμένη έκθεση

Πρώτη φορά στην κατασκήνωση

*Πότε και πού
συνέβησαν αυτά
που διηγούμαι*

Το περασμένο καλοκαίρι ήταν η πρώτη φορά που έκανα διακοπές σε κατασκήνωση, χωριστά από τους γονείς μου, οι οποίοι έπρεπε να μείνουν στην πόλη λόγω δουλειάς. Αρχικά δε μου άρεσε καθόλου η ιδέα της κατασκήνωσης, αλλά δεν είχα άλλη επιλογή.

*Ποια πρόσωπα
εμφανίζονται
στην ιστορία*

Στην κατασκήνωση μας υποδέχτηκε ο αρχηγός. Μου γνώρισε τον ομαδάρχη, τον αρχηγό της ομάδας, κι εκείνος με τη σειρά του με οδήγησε στο σπιτάκι που θα έμενα. Εκεί γνώρισα και τα υπόλοιπα παιδιά της ομάδας.

*Τι έγινε στην
αρχή*

Στην αρχή δυσκολεύτηκα λιγάκι να προσαρμοστώ, καθώς δεν είχα ξαναβρεθεί σε κατασκήνωση και δε γνώριζα κανέναν. Σιγά σιγά όμως γνωρίστηκα με τα άλλα παιδιά και μέσα από τις καθημερινές δραστηριότητες και τα παιχνίδια γίναμε όλοι μια μεγάλη παρέα.

Τι έγινε μετά

Κάθε πρωί ξυπνούσαμε νωρίς, ετοιμαζόμασταν και παίρναμε όλοι μαζί το πρωινό μας. Στη συνέχεια πηγαίναμε για μπάνιο σε μια υπέροχη παραλία και ο ομαδάρχης οργάνωνε διάφορα παιχνίδια μέσα κι έξω από το νερό. Το μεσημέρι γυρίζαμε πίσω για φαγητό, ενώ το απόγευμα πηγαίναμε βόλτες στο καταπράσινο δάσος λίγο πιο πέρα από την κατασκήνωση, παίζαμε ποδόσφαιρο, μπάσκετ ή βόλεϊ ή κάναμε διαγωνισμό ζωγραφικής. Ένα βράδυ παίξαμε παντομίμα και γελάσαμε όλοι πάρα πολύ. Στο τέλος της ημέρας, κατάκοποι από τις ασχολίες, πηγαίναμε στις σκηνές μας για ύπνο. Επειδή το πρόγραμμα περιλάμβανε διαφορετικές δραστηριότητες κάθε μέρα, δε βαριόμασταν καθόλου.

*Τι έγινε στο τέλος
– Σκέψεις και
συναισθήματα*

Οι μέρες στην κατασκήνωση κύλησαν γρήγορα κι εγώ περνούσα τόσο όμορφα, που δεν κατάλαβα πότε έφτασε η μέρα να φύγω. Δεν το πίστευα ότι θα στενοχωριόμουν που θα έφευγα. Και να σκεφτεί κανείς ότι στην αρχή δεν ήθελα να πάω! Αποχαιρέτησα τα παιδιά, τα ευχαρίστησα για τις ωραίες στιγμές που περάσαμε και υποσχέθήκαμε να ξανασυναντηθούμε το επόμενο καλοκαίρι.

Για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Λέξεις	Παράγωγα – Ομόρριζα
αέρας	αερίζω, αέρινος, αερικό, ευάερος, εναέριος, αεράτος, αεροδρόμιο, αεροπλάνο, αερογέφυρα, αεροσκάφος, αερολιμένας, αερόστατο, αεροπόρος, αεροσυνοδός
θάλασσα	θαλασσώνω, θαλασσινός, θαλάσσιος, υποθαλάσσιος, παραθαλάσσιος, θαλασσής, θαλασσοδέρνομαι, θαλασσοταραχή, θαλασσόλυκος, θαλασσοπόρος, θαλασσοπούλι, θαλασσοκρατία, ακροθαλασσιά, λιμνοθάλασσα, λαοθάλασσα
καυτός	καυτερός, καύτρα, καυστήρας, καυτηριασμός, άκαυτος, ολοκαύτωμα, καυτηριάζω, καύσωνας, καύση, καίω, καύσιμα, καυσαέριο
κίνδυνος	κινδυνεύω, επικίνδυνος, ακίνδυνος, ριψοκίνδυνος, ριψοκινδυνεύω, διακινδυνεύω, κινδυνολογώ, κινδυνολογία
κολυμπώ	κολύμβηση, κολυμβητής, κολύμπι, κολυμβητήριο, κολυμβητικός, κολυμπήθρα
νερό	νερώνω, ξενερώνω, ξενέρωμα, ξενέρωτος, ανέρωτος, νερουλιάζω, νερουλός, νερουλάς, απόνερα, λασπόνερα, βροχόνερο, χιονόνερο, ανθόνερο, ροδόνερο, νερόβραστος, νερομπογιά, νεροχύτης, νεροσωλήνας, νεροκουβαλητής
παιχνίδι	παιχνιδίζω, παιχνίδισμα, παιχνιδιάρης, παιχνιδιάρικος, παιχνιδότοπος, παίχτης, παίξιμο
ύπνος	υπνωτίζω, υπνηλία, υπναράς, υπνοβάτης, υπνοβασία, υπνωτιστής, υπνωτικό, άυπνος, αϋπνία, ξύπνιος, ξύπνημα, αφύπνιση, αφυπνίζω, αγρυπνία, άγρυπνος

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Λέξεις	Σημασία	Συνώνυμα	Αντίθετα
ανησυχία	η απουσία ησυχίας και τάξης, η ψυχική ανασφάλεια, η αγωνία, η αναστάτωση	αναταραχή, αγωνία, αναστάτωση, αναβρασμός, έγνοια, άγχος	ησυχία, ηρεμία, γαλήνη, τάξη, αταραξία, απάθεια
απερίσκεπτος	αυτός που γίνεται χωρίς περίσκεψη, χωρίς σκέψη, που ενεργεί χωρίς σκέψη	ασύνετος, άκριτος, άμυαλος, επιπόλαιος	συνετός, μελετημένος
διστακτικός	αυτός που διστάζει	αμφιταλαντευόμενος, αμφίβολου, επιφυλακτικός	αποφασιστικός
επικίνδυνος	αυτός που μπορεί να προκαλέσει κακό, που χαρακτηρίζεται από κίνδυνο	επίφοβος, απειλητικός, ολέθριος	ακίνδυνος, ασφαλής, σίγουρος
επιπόλαιος	αυτός που δεν έχει βάθος, που βρίσκεται στην επιφάνεια, που χαρακτηρίζεται από προχειρότητα, απερισκεψία και βιασύνη	επιφανειακός, άστατος, απερισκεπτος, ελαφρόμυαλος, ανόητος, αστόχαστος	βαθύς, εσωτερικός, συνετός, μυαλωμένος, προσεκτικός
θυμώνω	καταλαμβάνομαι από θυμό, κάνω κάποιον να οργιστεί, γίνομαι ορμητικός, (μτφ.) αγριεύω	οργίζομαι, εξοργίζομαι, εξάπτομαι, εκνευρίζομαι, αγανακτώ, φουρκίζομαι	ηρεμώ, γαληνεύω, καλμάρω
κατάκοπος	αυτός που έχει κουραστεί πάρα πολύ, που έχει εξαντληθεί	εξαντλημένος, αποκαμωμένος, ξεθεωμένος, καταπονημένος	ξεκούραστος, φρέσκος, αναπαυμένος
καυτός	αυτός που είναι πάρα πολύ ζεστός, που βρίσκεται σε πολύ μεγάλη θερμοκρασία, που καίει, (μτφ.) αυτός που προκαλεί έντονο ενδιαφέρον	ζεματιστός, βραστός, θερμός, πυρακτωμένος, έντονος	ψυχρός, παγωμένος, κρύος, δροσερός, υποτονικός

Κριτήριο Αξιολόγησης*

1. Να συμπληρώσεις τα κενά της άσκησης.

Λέξεις	Συνώνυμα	Αντίθετα
απερίσκεπτος	άμυαλος	
θυμώνω		ηρεμώ
.....	επιφανειακός	βαθύς
καυτός	ζεματιστός	
ανησυχία		ησυχία
.....	αμφιταλαντευόμενος	αποφασιστικός
κατάκοπος	εξαντλημένος	
επικίνδυνος		ακίνδυνος
.....	παγωμένος	θερμός

2. Να γράψεις στο τετράδιό σου ένα κείμενο στο οποίο θα διηγείσαι:

- αναμνήσεις του καλοκαιριού
- φιλίες από τις καλοκαιρινές διακοπές
- μια καλοκαιρινή περιπέτεια
- εντυπώσεις από τις διακοπές στο χωριό ή στο νησί
- παιχνίδια στη θάλασσα κ.ά.

* Οι απαντήσεις των Κριτηρίων Αξιολόγησης βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

Ένα ακόμη σκαλί

Αναπτυγμένη έκθεση

Η πρώτη μέρα στο σχολείο

Με τον ερχομό του Σεπτεμβρη όλα τα παιδιά σκέφτονται πως σε λίγες ημέρες θα ανοίξουν τα σχολεία και μια νέα χρονιά θα ξεκινήσει. Η μέρα αυτή έφτασε!

Δεν έχω πλέον την αγωνία που είχα όταν πήγα για πρώτη φορά στο σχολείο. Τώρα πια ξέρω πώς είναι. Ξύπνησα νωρίς το πρωί, ετοιμάστηκα, φόρεσα τα καλά μου ρούχα και ξεκίνησα παρέα με τη μητέρα μου, η οποία πάντα με συνοδεύει την πρώτη ημέρα ως την πόρτα του σχολείου και μου εύχεται «Καλή σχολική χρονιά».

Φτάνοντας στο σχολείο συνάντησα τους συμμαθητές μου. Αφού αγκαλιαστήκαμε και φιληθήκαμε, γιατί είχαμε να βρεθούμε από τον Ιούνιο, αρχίσαμε να λέμε πώς περάσαμε το καλοκαίρι, τι κάναμε, πού πήγαμε κ.λπ.

Σε λίγο χτύπησε το κουδούνι και όλα τα παιδιά μαζευτήκαμε στο προαύλιο. Ο διευθυντής μάς καλωσόρισε στο σχολείο και έπειτα ο παπάς έκανε τον αγιασμό, μας ράντισε όλους με βασιλικό και μας ευχήθηκε κι αυτός με τη σειρά του «Καλή χρονιά και καλή πρόοδο».

Στη συνέχεια ανεβήκαμε στις αίθουσες και γνωρίσαμε τη νέα μας δασκάλα. Αφού μοιραστήκαμε μαζί της τις εντυπώσεις από τις καλοκαιρινές μας διακοπές, πήραμε τα βιβλία που μας μοίρασαν και φύγαμε.

Η πρώτη μέρα στο σχολείο είχε μόλις τελειώσει κι εγώ ήμουν χαρούμενος που ξαναείδα τους συμμαθητές μου και ανυπόμονος για τη νέα σχολική χρονιά.

Αναπτυγμένη έκθεση

Το διάλειμμα

Το διάλειμμα είναι μια από τις πιο ευχάριστες και αγαπημένες στιγμές των μαθητών κατά τη διάρκεια της σχολικής ημέρας και νομίζω πως όλοι συμφωνούν σε αυτό. Άλλωστε φαίνεται από τον τρόπο που βγαίνουν οι μαθητές από την αίθουσα. Μόλις χτυπήσει το κουδούνι και ο δάσκαλος τους δώσει την άδεια, οι μαθητές ξεχύνονται με ανυπομονησία και λαχτάρα. Οι διάδρομοι και οι σκάλες γεμίζουν ξαφνικά από μαθητές που βιάζονται να φτάσουν στην αυλή. Μέσα σε λίγα λεπτά η ησυχία που επικρατούσε πριν δεν υπάρχει πλέον· τώρα ακούγονται γέλια και φωνές.

Την ώρα του διαλείμματος οι μαθητές παίζουν, τρέχουν και κυνηγιούνται. Άλλοι κάνουν βόλτες, άλλοι συζητούν, ενώ άλλοι καθισμένοι στα πεζούλια με ένα βιβλίο στα χέρια ρίχνουν μια τελευταία ματιά στο μάθημα που ακολουθεί. Καμιά φορά βέβαια δε λείπουν και οι καβγάδες μεταξύ των μαθητών, που σταματούν συνήθως με την παρέμβαση άλλων μαθητών ή των δασκάλων. Άλλα παιδιά πάλι επιλέγουν να μείνουν στην αίθουσα, όμως κι εκεί τα πράγματα δεν είναι ήρεμα: κυνηγητό ανάμεσα στα θρανία, πόλεμος με τις κιμωλίες και τα βιβλία κ.λπ.

Γενικά, η ώρα του διαλείμματος είναι ώρα ξεκούρασης, χαλάρωσης και εκτόνωσης από το άγχος και την πίεση των μαθημάτων. Όταν όμως το κουδούνι ξαναχτυπήσει, οι μαθητές επιστρέφουν στις τάξεις και οι χώροι του σχολείου επιστρέφουν στην προηγούμενη ήρεμη κατάσταση. Όλα αυτά βέβαια μέχρι το επόμενο διάλειμμα...

Για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Λέξεις	Παράγωγα – Ομόρριζα
αγιασμός	αγιάζω, άγιος, αγιοσύνη, αγιότητα, αγιογράφος, αγιογραφία, αγιόκλημα, πανάγιος, τρισάγιος, αγίασμα, αγιαστούρα, αγιοποιώ, αγιοποίηση
άγχος	αγχώνω, αγχώδης, αγχωτικός, αγχολυτικός, αγχόνη
δάσκαλος	διδάσκαλος, διδάσκω, δασκαλεύω, δασκαλίστικος, δασκάλεμα, διδασκαλία, διδακτός, δίδακτρα, διδασκαλείο
καλοκαίρι	καλοκαιριάζω, καλοκαιρία, καλοκαιρινός, καλοκαιριάτικος, καλοκαίριασμα, κατακαλόκαιρο, μεσοκαλόκαιρο
κουδούνι	κουδουνίζω, κουδούνισμα, κουδούνα, κουδουνίστρα, κουδουνιστός
μαθητής	μαθαίνω, μάθηση, μάθημα, μαθητικός, μαθητεύω, μαθητεία, μαθητολόγιο, συμμαθητής, αμάθεια, ημιμάθεια, πολυμάθεια, ξεμαθαίνω
σχολείο	σχολικός, σχολή, σχολώ, σχολαρχείο, σχόλασμα, σχολάρχης, σχολιαρόπαιδο
χαλάρωση	χαλαρώνω, χαλαρωτικός, χαλαρός, χαλάρωμα, χαλαρότητα

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Λέξεις	Σημασία	Συνώνυμα	Αντίθετα
ανεβαίνω	πηγαίνω προς τα πάνω, επιβιβάζομαι, προβιβάζομαι, εξυψώνομαι, (για προϊόντα) ανατιμώνμαι, ακριβαίνω	ανέρχομαι, ανηφορίζω, σκαρφαλώνω, υψώνομαι, προοδεύω, προκόβω, υπερτιμώνμαι	κατεβαίνω, κατηφορίζω, ολισθαίνω, χαμηλώνω, κατέρχομαι, μειώνομαι, υποτιμώνμαι, αποβιβάζομαι
ανοίγω	παύω να κρατάω κάτι κλειστό, αποσφραγίζω, τραυματίζω, αρχίζω κάτι, ξεδιπλώνω, ευδοκιμώ, προοδεύω, χαλώ, καλυτερεύω, ξεθωριάζω	ξεσκεπάζω, ξεβουλώνω, ξεσφραγίζω, κόβω, τέμνω, πλαταίνω, φαρδαίνω, ξεβάφω	κλείνω, σφραγίζω, σφαλίζω, βουλώνω, σκεπάζω, τελειώνω, στενεύω, διπλώνω
ανυπόμονος	αυτός που δεν έχει υπομονή	βιαστικός, ανήσυχος	υπομονετικός, καρτερικός
επόμενος	αυτός που έπεται, που ακολουθεί μετά από κάποιον	ακόλουθος, κατοπινός, ύστερος, προσεχής, μεταγενέστερος	προηγούμενος, πρότερος, προγενέστερος
ευχάριστος	αυτός που προκαλεί ευχαρίστηση, που δημιουργεί συναίσθημα χαράς και ικανοποίησης	διασκεδαστικός, ψυχαγωγικός, απολαυστικός, τερπνός, αρεστός	δυσάρεστος, αντιπαθητικός, αποκρουστικός
λαχτάρα	έντονη ή υπερβολική επιθυμία για κάτι	πόθος, αδημονία, ανυπομονησία	καρτερικότητα, υπομονή, εγκατέργηση
χαλάρωση	το να είναι κάτι χαλαρό, το να μην είναι σφιγμένο, η μείωση της έντασης, η εξασθένηση	χαλάρωμα, λασκάρισμα, ξετέντωμα, ξεσφίξιμο, ατονία, υποχώρηση	σφίξιμο, τέντωμα, ένταση, τσίτωμα
χαρούμενος	αυτός που αισθάνεται χαρά, που νιώθει ευχαρίστηση ή ικανοποίηση, που γίνεται δεκτός ευχάριστα	κεφάτος, εύθυμος, πρόσχαρος, φαιδρός, γελαστός, ευχαριστημένος, ικανοποιημένος	λυπημένος, θλιμμένος, στενοχωρημένος, σκυθρωπός, κατσούφης, θλιβερός, μίζερος

Κριτήριο Αξιολόγησης*

1. Να συμπληρώσεις τα κενά της άσκησης.

Λέξεις	Συνώνυμα	Αντίθετα
επόμενος	ακόλουθος	
ανοίγω		κλείνω
.....	χαλάρωμα	τέντωμα
ανυπόμονος	βιαστικός	
χαρούμενος		λυπημένος
.....	ανηφορίζω	κατεβαίνω
λαχτάρα	πόθος	
ευχάριστος		δυσάρεστος
.....	στενοχωρημένος	χαρούμενος

2. Να γράψεις στο τετράδιό σου ένα κείμενο με ένα από τα παρακάτω θέματα:

- Το μάθημα που μου αρέσει περισσότερο
- Αδιάβαστος σ' ένα μάθημα
- Η σχέση μου με τους συμμαθητές μου
- Ένα δυσάρεστο περιστατικό στο σχολείο κ.ά.

* Οι απαντήσεις των Κριτηρίων Αξιολόγησης βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

Ξημερώνει μια νέα μέρα... ώρα για σχολείο

Αναπτυγμένη έκθεση

Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Σπάρτη

Στην αρχαία Σπάρτη η εκπαίδευση των αγοριών είχε αυστηρά στρατιωτικό χαρακτήρα, δηλαδή τα προετοίμαζε ώστε να γίνουν ικανοί στρατιώτες. Όσπου να γίνουν 7 χρόνων τα ανέτρεφαν οι γονείς τους στα σπίτια. Από τα 7 χρόνια τους ζούσαν σε ομάδες, τις αγέλες, που είχαν επικεφαλής τον παιδονόμο. Εκεί μάθαιναν να υπομένουν χωρίς διαμαρτυρία τη σκληρή ζωή και τις ταλαιπωρίες και να κρατούν αυστηρή πειθαρχία. Όσο μεγάλωναν τόσο εντατικότερη γίνονταν η εξάσκησή τους. Τα κούρευαν σύρριζα και τα άφηναν να περπατούν ξυπόλυτα και να παίζουν γυμνά. Όταν γίνονταν 12 χρόνων, δε φορούσαν χιτώνα, αλλά τους έδιναν ένα ιμάτιο το χρόνο. Τα σώματά τους ήταν βρόμικα και δε χρησιμοποιούσαν αλοιφές. Κοιμούνταν όλα μαζί πάνω σε καλαμένια στρώματα που τα έφτιαχναν τα ίδια τα αγόρια κόβοντας μόνα τους και με τα χέρια, χωρίς μαχαίρι, τις κορφές από τα καλάμια που φύτεωναν στις όχθες του Ευρώτα.

Η μόρφωση που έπαιρναν στις αγέλες ήταν απλή· διδάσκονταν ανάγνωση, γραφή, μουσική και χορό. Μάθαιναν να έχουν τυφλή υπακοή στους νόμους, ν' αγαπούν την πατρίδα, να θαυμάζουν την ανδρεία, να περιφρονούν το θάνατο και να σέβονται τους μεγαλύτερους.

Ανάλογη ήταν και η αγωγή των κοριτσιών, που στην αρχαία Σπάρτη δεν έμεναν κλεισμένα στο σπίτι, όπως σε άλλες ελληνικές πόλεις. Πριν από το γάμο τους ασκούσαν στα γυμναστήρια για να κάνουν γερό σώμα και να γεννήσουν γερά παιδιά. Γενικά στην αρχαία Σπάρτη υπήρχε μεγάλος σεβασμός στις γυναίκες και η εκπαίδευσή τους είχε σκοπό να τις κάνει καλές συζύγους και μητέρες.

Αναπτυγμένη έκθεση

Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο

Η εκπαίδευση των παιδιών στο Βυζάντιο δεν ήταν υποχρεωτική. Τα σχολεία ήταν ιδιωτικά και εκκλησιαστικά, που λειτουργούσαν σε σπίτια, σε ναούς ή σε μοναστήρια. Σ' αυτά πήγαιναν μόνο τα αγόρια των γονιών που μπορούσαν να πληρώνουν τα δίδακτρα σε είδος ή χρήματα, ανάλογα με το επάγγελμά τους.

Τα παιδιά πήγαιναν στο σχολείο σε ηλικία έξι χρόνων. Το βασικό σχολείο είχε τέσσερις τάξεις. Στις δύο μικρότερες οι μαθητές μάθαιναν να γράφουν, να διαβάζουν και να λογαριάζουν. Στις μεγαλύτερες τάξεις διδάσκονταν ορθογραφία, γραμματική και αριθμητική. Αποστήθιζαν ιστορίες από τον Όμηρο, την Αγία Γραφή και τους μύθους του Αισώπου. Επίσης, μάθαιναν να τραγουδούν και να ψέλνουν. Στα εκκλησιαστικά σχολεία συχνά φοιτούσαν δωρεάν ορφανά παιδιά.

Τα κορίτσια δεν πήγαιναν σχολείο· έμεναν στο σπίτι και βοηθούσαν τους γονείς τους στις δουλειές. Δίπλα στις μητέρες τους μάθαιναν να κεντούν, να πλέκουν και να υφαίνουν.

Τα αγόρια που δεν πήγαιναν στο σχολείο μάθαιναν από μικρή ηλικία διάφορες τέχνες κοντά σε ειδικούς τεχνίτες. Εργάζονταν χωρίς μισθό συνήθως για δύο χρόνια και αργότερα εργάζονταν κοντά τους με αμοιβή ή αναζητούσαν αλλού εργασία.

Στα βυζαντινά σχολεία οι αίθουσες ήταν στενές και είχαν μικρά παράθυρα. Οι μαθητές κάθονταν σε ξύλινους πάγκους, σε χαμηλά скаμνιά, σταυροπόδι στο πάτωμα και συχνά όρθιοι. Ο γραμματιστής, ο δάσκαλος των πρώτων γραμμάτων, στήριζε τα βιβλία του σε αναλόγιο. Τα παιδιά είχαν ως αναγνωστικό το ψαλτήρι. Έγραφαν πάνω σε πλάκα με κοντύλι και έσβηναν με ένα μικρό σφουγγάρι. Εκτός από τις πέτρινες πλάκες υπήρχαν κι άλλες αλειμμένες με κερί, στις οποίες έγραφαν με μυτερό καλάμι. Στις μεγαλύτερες τάξεις έγραφαν με μελάνι πάνω σε παπύρους, σε περγαμνές και σε χαρτί από το 10ο αιώνα και μετά.

Για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Λέξεις	Παράγωγα – Ομόρριζα
ανάγνωση	ανάγνωσμα, αναγνωστικό, αναγνωστήριο, αναγνώστης
αριθμητική	αριθμώ, αριθμός, αριθμηση, αριθμητής, αριθμητικός, αριθμητήριο, αριθμομηχανή, πολυαριθμός, αναριθμητός
γραφή	γράφω, γραφείο, γραφιάς, γραφίδα, γραφικός, γραπτός, γράμμα, γράψιμο, γραφολόγος, γραφομηχανή, απογραφή, διαγραφή, εγγραφή, αντιγραφή, περιγραφή, υπογραφή, παράγραφος, ορθογραφία, ακτινογραφία, αλληλογραφία, πλαστογραφία
διδάσκω	διδάσκαλος, διδασκαλία, δίδακτρα, διδακτικός, δάσκαλος, δασκαλεύω, δασκάλεμα, δασκαλίστικος
εκπαίδευση	εκπαιδεύω, εκπαιδευτής, εκπαιδευτικός, εκπαιδευτήριο, εκπαιδεύσιμος
μόρφωση	μορφώνω, μορφωτικός, μορφωμένος, αμόρφωτος, επιμορφωτικός, επιμορφώνω, επιμόρφωση
παιδί	παιδικός, παιδικότητα, παιδιάστικος, παιδιάρισμα, παιδιαρίζω, παίδαρος, παιδαρέλι, παιδαγωγός, παιδίατρος, παιδομάζωμα, παιδονόμος, παιδομάνι, παιδότοπος, αποπαίδι, μοναχοπαίδι, στερνοπαίδι, λεβεντόπαιδο, πλουσιόπαιδο, φτωχόπαιδο
στρατιωτικός	στρατιώτης, στρατώνας, στρατεύω, στράτευση, στράτευμα, στρατιά, στρατός, στρατόπεδο, στρατοπεδεύω, στρατολογία

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Λέξεις	Σημασία	Συνώνυμα	Αντίθετα
γερός	αυτός που είναι απολύτως υγιής, που έχει σωματική και ψυχική δύναμη, που δε φθείρεται εύκολα	υγιής, δυνατός, ισχυρός, ρωμαλέος, στιβαρός, εύρωστος, ανθεκτικός, άθικτος, αθάνατος, έντονος, σφοδρός	άρρωστος, ασθενής, ασθενικός, αδύναμος, εύθραυστος, φθαρμένος, χαλασμένος
διαμαρτύρομαι	εκφράζω έντονα παράπονα ή αντίθεση για κάτι, αντιδρώ με γκρίνια, εκφράζω δυσaréσκεια	παραπονούμαι, αντιτίθεμαι, εναντιώνομαι, αντιλέγω, γκρινιάζω	συμφωνώ, δέχομαι, αποδέχομαι, συναινώ, συγκατατίθεμαι
εργάζομαι	κάνω κάποια δουλειά, έχω ένα επάγγελμα, χρησιμοποιώ τις δυνάμεις μου για ένα σκοπό, (για μηχανές) λειτουργώ	δουλεύω, ασχολούμαι, υπηρετώ, προσπαθώ, αγωνίζομαι	τεμπελιάζω, αργώ, απρακτώ, αδρανών, χαλώ
ικανός	αυτός που έχει τη δυνατότητα να κάνει κάτι καλά, που δε διστάζει να κάνει κάτι	άξιος, επιδέξιος, επιτήδειος, δεινός, ικανοποιητικός, επαρκής	ανίκανος, ανάξιος, ανεπιτήδειος, άπειρος, ατζαμής
κορίτσι	παιδί θηλυκού γένους, νεαρή γυναίκα	κόρη, θυγατέρα, κοπέλα, κοπελιά, νέα, δεσποινίδα	αγόρι, γιος, νέος, νιος, παλικάρι
περιφρονώ	δε σέβομαι και δεν εκτιμώ κάποιον ή κάτι, αποδίδω μικρή αξία και σημασία (σε κάποιον ή κάτι), δε λογαριάζω	υποτιμώ, καταφρονώ	εκτιμώ, υπολήπτομαι, υπολογίζω, αποδίδω αξία, σέβομαι
υπακοή	το να υπακούει κανείς σε κάποιον, η συμμόρφωση στους κανόνες ενός συνόλου	ευπείθεια, πειθαρχία, υποταγή	ανυπακοή, απείθεια, αντίδραση, απειθαρχία, παρακοή
υπομένω	δέχομαι με υπομονή, υποφέρω με καρτερία, αντιμετωπίζω μια δύσκολη κατάσταση με ψυχραιμία και ηρεμία	καρτερώ, εγκαρτερώ, ανέχομαι, αντέχω	ανυπομονώ, αδημονώ, λαχταρώ, βιάζομαι

Κριτήριο Αξιολόγησης*

1. Να συμπληρώσεις τα κενά της άσκησης.

Λέξεις	Συνώνυμα	Αντίθετα
κορίτσι	κοπέλα	
υπακοή		ανυπακοή
.....	καταφρονώ	εκτιμώ
εργάζομαι	δουλεύω	
γερός		άρρωστος
.....	ανάξιος	ανίκανος
διαμαρτύρομαι	παραπονιέμαι	
υπομένω		ανυπομονώ
.....	απείθεια	ευπείθεια

2. Να γράψεις στο τετράδιό σου ένα κείμενο με θέμα:

- Πώς περνάς μια μέρα στο σχολείο
- Αν σου αρέσει το σχολείο και γιατί
- Ποιο μάθημα σου αρέσει περισσότερο και γιατί
- Κάποιο πρόβλημα που αντιμετωπίζεις στο σχολείο
- Η πρώτη μέρα στο νέο σου σχολείο κ.ά.

* Οι απαντήσεις των Κριτηρίων Αξιολόγησης βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

Αστραδενή

Όταν **περιγράφουμε ένα κτίριο**, δίνουμε την εικόνα του αποδίδοντας τα χαρακτηριστικά του όσο πιο παραστατικά μπορούμε. Συνήθως αναφέρουμε τα εξής:

Βασικά στοιχεία περιγραφής ενός κτιρίου

Ποιο είναι το όνομα του κτιρίου	π.χ. το σχολείο μου, το σπίτι μου, το παλιό αρχοντικό του παππού στο χωριό, η εκκλησία της ενορίας μας, το πνευματικό ή πολιτιστικό κέντρο του δήμου, ένα παλιό εργοστάσιο, ένα μουσείο κ.ά.
Πού βρίσκεται (οδός, περιοχή, πόλη ή χωριό)	π.χ. Σαρανταπόρου 28, Περιστερί, Αττική Πανεπιστημίου 60, Αθήνα
Ποια είναι η ιστορία του (πότε κατασκευάστηκε και για ποιο λόγο)	πότε π.χ. πριν από λίγα χρόνια, πριν από είκοσι χρόνια, πριν από πενήντα χρόνια, το 19ο αιώνα, τον 5ο αιώνα π.Χ. για ποιο λόγο π.χ. για κατοικία, για πολιτιστικές εκδηλώσεις, για αμυντικούς σκοπούς, για θρησκευτικούς λόγους κ.ά.
Πώς είναι το κτίριο (περιγραφή)	Ξεκινάμε την περιγραφή από έξω και συνεχίζουμε προς τα μέσα αναφέροντας τα εξής: ποια εντύπωση προκαλεί το κτίριο π.χ. καινούριο, παλιό, μεγαλόπρεπο, εντυπωσιακό, επιβλητικό, ταπεινό, απλό, λιτό, μοντέρνο, νεοκλασικό κ.ά. τα χαρακτηριστικά της κατασκευής του π.χ. μέγεθος, σχήμα, όροφοι, χρώμα, υλικά κατασκευής κ.ά. οι χώροι του κτιρίου (εσωτερικοί και εξωτερικοί χώροι) π.χ. αίθουσες, δωμάτια, γραφεία, αποθήκη, αυλή, μπαλκόνια κ.ά.

	τα αντικείμενα που υπάρχουν σε κάθε χώρο π.χ. έπιπλα, θρανία, καρέκλες, πίνακες, βιβλιοθήκες, χάρτες, τραπέζια, γραφεία, ηλεκτρικές συσκευές κ.ά.
Ποιες σκέψεις και ποια συναισθήματα μας δημιουργεί το κτίριο	π.χ. ευχάριστες ή δυσάρεστες αναμνήσεις (χαρά, ενθουσιασμός, αγάπη, σεβασμός, ζεστασιά, οικειότητα, ευχαρίστηση, νοσταλγία, συγκίνηση, μελαγχολία, φόβος, θλίψη, στενοχώρια, άγχος, απογοήτευση κ.ά.)

Γλωσσικά στοιχεία περιγραφής ενός κτιρίου

Όταν περιγράφουμε ένα κτίριο, συνήθως χρησιμοποιούμε:

κατάλληλα επίθετα	π.χ. μοντέρνο κτίριο, αλουμιένια παράθυρα, μεγάλη πόρτα, παραδοσιακά έπιπλα, άνετοι χώροι, ζωηρά χρώματα, φωτεινές αίθουσες, μαρμάρινη σκάλα κ.ά.
τοπικούς προσδιορισμούς (επιρρήματα και εκφράσεις)	επιρρήματα π.χ. πάνω, κάτω, μέσα, έξω, δίπλα, πλάι, γύρω, απέναντι, πίσω, μπροστά, δεξιά, αριστερά, κάπου, παντού, πουθενά κ.ά. εκφράσεις π.χ. στο μπροστινό μέρος, στην αυλή, πιο μπροστά, γύρω από το σπίτι, πιο πέρα, δίπλα στην εκκλησία κ.ά.
ρήματα σε χρόνο ενεστώτα	Χρησιμοποιούμε χρόνο ενεστώτα για να κάνουμε την περιγραφή μας πιο ζωντανή. π.χ. <i>Το σπίτι μου είναι μεγάλο και ευρύχωρο.</i> <i>Απέναντι από το κρεβάτι βρίσκεται το γραφείο μου.</i> <i>Στους τοίχους κρέμονται μοντέρνοι πίνακες.</i>
ρήματα σε παρελθοντικούς χρόνους (παρατατικός, αόριστος, υπερσυντέλικος)	Χρησιμοποιούμε παρελθοντικούς χρόνους όταν αναφερόμαστε σε κτίρια του παρελθόντος ή σε κτίρια που δεν υπάρχουν πια. π.χ. <i>Το σπίτι του παππού χτίστηκε το 1950.</i> (αόριστος) <i>Σ' αυτό το σπίτι ζούσαν οι γονείς του παππού μου.</i> (παρατατικός) <i>Το κτίριο είχε σχεδιαστεί από ένα γνωστό αρχιτέκτονα.</i> (υπερσυντέλικος)

Προς τους γονείς: Για τα γλωσσικά στοιχεία που μπορούμε να χρησιμοποιούμε ώστε να κάνουμε την περιγραφή ενός κτιρίου πιο ζωντανή (π.χ. επίθετα, τοπικοί προσδιορισμοί, χρόνοι ρημάτων) προτρέψτε τα παιδιά ν' ανατρέξουν στο βιβλίο «Γραμματική και Συντακτικό Δ' Δημοτικού», Ν. Σάκκου, εκδ. Σαββάλας.

Αναπτυγμένη έκθεση

Το σχολείο μου

Ποιο είναι το
όνομα του
κτιρίου – Πού
είναι – Πότε
χτίστηκε

Το σχολείο μου είναι το 4ο Δημοτικό Σχολείο Περιστερίου και βρίσκεται στο κέντρο του δήμου, κοντά στην αγορά και τον κεντρικό πεζόδρομο. Είναι σχετικά καινούριο, αφού χτίστηκε πριν από λίγα χρόνια. Μέχρι τότε το σχολείο στεγαζόταν για πολλά χρόνια σ' ένα πολύ παλιό και ετοιμόρροπο κτίριο, επικίνδυνο για τα παιδιά. Γι' αυτό οι υπεύθυνοι του Οργανισμού Σχολικών Κτιρίων αποφάσισαν να το γκρεμίσουν και να χτιστεί στη θέση του ένα καινούριο.

Πώς είναι το
κτίριο

Πρόκειται για ένα μεγάλο διώροφο κτίριο κατασκευασμένο από τσιμέντο. Οι εξωτερικοί τοίχοι είναι βαμμένοι σε άσπρο χρώμα, ενώ τα παράθυρα, οι πόρτες, τα κάγκελα και η βαριά σιδερένια πόρτα της αυλής είναι μπλε. Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο του σχολείου είναι η τεράστια αυλή, που βρίσκεται στο μπροστινό μέρος, και σε συνδυασμό με τον ανοιχτό χώρο του γηπέδου μπάσκετ προδιαθέτει τα παιδιά για πολύ παιχνίδι και τρέξιμο. Γύρω γύρω στην αυλή υπάρχουν πεζούλια, για να κάθονται οι μαθητές την ώρα του διαλείμματος, και ψηλά κάγκελα για την προστασία των μαθητών.

Στο ισόγειο του σχολείου βρίσκονται τα γραφεία των δασκάλων και του διευθυντή, το κυλικείο, η αίθουσα πολιτιστικών εκδηλώσεων και στο βάθος οι τουαλέτες. Στον πρώτο όροφο είναι οι αίθουσες για τις μικρές τάξεις και στο δεύτερο οι αίθουσες των μεγαλύτερων τάξεων. Όλες οι αίθουσες είναι ευρύχωρες και φωτεινές και διαθέτουν βιβλιοθήκη, χάρτη και υδρόγειο σφαίρα.

Ποιες σκέψεις
και ποια συναι-
σθήματα μου
δημιουργεί το
κτίριο

Το σχολείο μου μου αρέσει πολύ γιατί είναι καινούριο και καθαρό. Εκεί περνάω αρκετές ώρες κάθε μέρα παρέα με τους συμμαθητές μου. Μαθαίνουμε χρήσιμα και ενδιαφέροντα πράγματα, παίζουμε, κάνουμε διάφορες εργασίες στα καλλιτεχνικά, συμμετέχουμε σε θεατρικές παραστάσεις και αθλητικούς αγώνες. Γι' αυτό, παρά τα δύσκολα μαθήματα και το διάβασμα, εγώ θέλω να θυμάμαι μόνο τις ευχάριστες στιγμές.

Αναπτυγμένη έκθεση

Πώς θα ήθελα να είναι το σπίτι μου

Ποιο είναι το
κτίριο –
Πού είναι

Τα τελευταία χρόνια μένω με την οικογένειά μου σε ένα διαμέρισμα μιας πολυώροφης πολυκατοικίας. Είναι ένας πολύ συμπαθητικός χώρος και τον έχω συνηθίσει, όμως εγώ αλλιώς ονειρεύομαι το σπίτι όπου θα ήθελα να ζω.

Πώς είναι το
κτίριο

Θα ήθελα να ζω με την οικογένειά μου στην εξοχή, μακριά από τη φασαρία της πόλης, σε μια όμορφη μονοκατοικία με μεγάλο κήπο και αυλή για να μπορώ να παίζω άνετα και ελεύθερα με τους φίλους μου. Θα ήθελα το σπίτι να είναι χτισμένο με πέτρες, να έχει στέγη με κεραμίδια και μεγάλα μπαλκόνια· να είναι δηλαδή ένα παραδοσιακό σπίτι.

Στο μπροστινό μέρος του σπιτιού θα ήταν ο κήπος, τον οποίο θα φρόντιζε η μητέρα. Εκεί θα φύτευε διάφορα δεντράκια, πολύχρωμα λουλούδια, ακόμη και λαχανικά ή χορταρικά κατάλληλα για μαγείρεμα. Στην άκρη της αυλής κάτω από ένα κιόσκι θα είχαμε ξύλινα παγκάκια κι ένα τραπέζι στη μέση για να τρώμε το καλοκαίρι.

Στο εσωτερικό του σπιτιού θα ήθελα να κυριαρχεί το ξύλο και η διακόσμηση να είναι λιτή. Το δωμάτιό μου θα ήθελα να είναι ευρύχωρο και φωτεινό, με ένα μεγάλο γραφείο για να διαβάζω και να γράφω και μια βιβλιοθήκη για να χωράει όλα τα βιβλία μου. Στους τοίχους θα κολλούσα αφίσες και φωτογραφίες με φόντο το καταπράσινο τοπίο της εξοχής.

Ποιες σκέψεις
και ποια συναι-
σθήματα μου
δημιουργεί

Ξέρω πως σ' αυτό το σπίτι που ονειρεύομαι είναι δύσκολο να ζήσω κάποια στιγμή. Όμως είμαι ευτυχισμένος γιατί στο σπίτι όπου μένω τώρα υπάρχει αγάπη, στοργή και ασφάλεια, κι αυτό είναι το πιο σημαντικό για όλα τα μέλη μιας οικογένειας.

Για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Λέξεις	Παράγωγα – Ομόρριζα
ευχάριστος	ευχαριστιέμαι, ευχαρίστηση, ευχαριστία, ευχαριστώ, ευχαριστήριος, ευχαρίστως
κήπος	κηπευτικός, κηπουρός, κηπουρική, θερμοκήπιο, ανθόκηπος, λαχανόκηπος, κηπούπολη
μαθητής	μαθαίνω, μάθηση, μάθημα, μαθητεύω, μαθητεία, μαθητικός, μαθητολόγιο, συμμαθητής, αμάθεια, ημιμάθεια, πολυμάθεια, ξεμαθαίνω
ξύλο	ξύλεια, ξυλιά, ξυλιάζω, ξύλιασμα, ξύλινος, ξυλάδικο, ξυλουργείο, ξυλουργός, ξυλεμπόριο, ξυλέμπορος, ξυλαποθήκη, ξυλοδαρμός, ξυλοτεχνία, ξυλογλυπτική, ξυλόφωνο, ξυλοφορτώνω, καυσόξυλο, στραβόξυλο
πέτρα	πετρώνω, πετράδι, πέτρωμα, πέτρινος, πετρώδης, πετριά, πετροβολώ, πετροπόλεμος, πετροκέρασο, πετρέλαιο, γαλαζόπετρα, ελαφρόπετρα, ταφόπετρα
σιδερένιος	σίδηρο, σιδεράς, σιδερώνω, σιδέρωμα, σιδερώστρα, σιδερωτήριο, σιδεροδέσμιος, σιδεροκέφαλος, σιδερόβεργα, σιδερολοστός, σιδεροπρίονο, ατμοσίδηρο, παλιοσίδηρο, σίδηρος, σιδηρόδρομος, σιδηροτροχιά
σπίτι	σπιτώνω, σπιτικός, σπιτίσιος, ξεσπιτώνω, σπιτόγατος, σπιτονοικοκύρης, παλιόσπιτο, πλουσιόσπιτο, φτωχόσπιτο, τροχόσπιτο, χαμόσπιτο
τσιμέντο	τσιμεντάρω, τσιμεντώνω, τσιμεντένιος, τσιμεντάρισμα, τσιμεντένεση, τσιμεντόβεργα, τσιμεντόλιθος, τσιμεντοβιομηχανία, τσιμεντοκολόνα, τσιμεντούπολη

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Λέξεις	Σημασία	Συνώνυμα	Αντίθετα
ασφάλεια	έλλειψη κινδύνου ή προστασία από κίνδυνο, αυτός που εξασφαλίζει σιγουριά	σταθερότητα, εξασφάλιση, κατοχύρωση, προστασία, σιγουριά, βεβαιότητα	ανασφάλεια, αβεβαιότητα, κίνδυνος, απειλή
επικίνδυνος	αυτός που μπορεί να προκαλέσει κακό, που χαρακτηρίζεται από κίνδυνο	επίφοβος, ολέθριος, απειλητικός	ακίνδυνος, ασφαλής, σίγουρος
ευρύχωρος	αυτός που έχει αρκετό χώρο	άνετος, απλόχωρος, πλατύς	στενόχωρος, στενός
ευτυχισμένος	αυτός που έχει καλή τύχη, που είναι ευχαριστημένος και ικανοποιημένος	ευτυχής, καλότυχος, τυχερός, καλορίζικος, μακάριος	δυστυχισμένος, δυστυχής, δύστυχος, κακότυχος, ατυχής, άτυχος
καθαρός	αυτός που είναι απαλλαγμένος από βρομιά, που δεν έχει ξένα στοιχεία, ασυννέφιαστος, ειλικρινής, σαφής, αθώος, ευανάγνωστος	καθαρισμένος, παστρικός, αλέρωτος, ανόθευτος, ξάστερος, ανέφελος, αίθριος, έντιμος, τίμιος, αγνός, ευδιάκριτος	βρόμικος, λερωμένος, λερός, ακάθατος, νοθευμένος, ανάμεικτος, συννεφιασμένος, ανέντιμος, ανειλικρινής, ασαφής, θολός, θαμπός
λιτός	αυτός που δεν έχει πολυτέλειες, που περιλαμβάνει μόνο τα απολύτως απαραίτητα, που δεν έχει στολίδια	απλός, φτωχικός, απέρिटτος, αστόλιστος, φυσικός	περίτεχνος, επιτηδευμένος, περιττός, πλεοναστικός
φωτεινός	αυτός που είναι γεμάτος φως, που εκπέμπει φως, που φέγγει, λαμπερός, (μτφ.) σαφής, διαυγής	φωτερός, φεγγοβόλος, λαμπρός, κατάφωτος, ολόφωτος, εκθαμβωτικός, καθαρός, ευκρινής, ξάστερος	σκοτεινός, ζοφερός, ασαφής, γριφώδης
χρήσιμος	αυτός που μπορεί να ωφελήσει, που είναι κατάλληλος να χρησιμοποιηθεί	ωφέλιμος, επωφελής, πρόσφορος, χρειαζόμενος, αναγκαίος	άχρηστος, περιττός, ανώφελος, ακατάλληλος, απρόσφορος

Κριτήριο Αξιολόγησης*

1. Να συμπληρώσεις τα κενά της άσκησης.

Λέξεις	Συνώνυμα	Αντίθετα
βρόμικος	λερωμένος	
ευτυχισμένος		δυστυχισμένος
.....	φεγγοβόλος	σκοτεινός
ασφάλεια	σταθερότητα	
χρήσιμος		άχρηστος
.....	άνετος	στενόχωρος
λιτός	απλός	
επικίνδυνος		ακίνδυνος
.....	παστρικός	βρόμικος

2. Να γράψεις στο τετράδιό σου ένα κείμενο στο οποίο θα περιγράφεις:

- το δωμάτιό σου
- το σπίτι σου
- την αίθουσα όπου κάνεις μάθημα
- το σπίτι του παππού στο χωριό
- το παλιό εκκλησάκι του χωριού κ.ά.

* Οι απαντήσεις των Κριτηρίων Αξιολόγησης βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.